

"Gözəllikdən doymur ürək..."

İnsanda əbədlilik hissi çox güclüdür: bu hiss bizi bəzən çaşdırır, harada tələsib, nə zaman təmkinlə iş görəcəyimizi dəqiq bilmirik. Sadəcə olaraq həyatda bir iz qoymaq, nə isə etmək lazım olduğunu dərk edərək yaşayırıq. Ürək-də qalmaq üçün... ürəyi fəth etmək lazımdır. Ürək fəthi isə - gözəllikdir. Gözəlliyi yaran, ürəkləri ehtizaza gətirən sənətkardır.

Səttar Bəhlulzadə - 100

Ötən əsrimizin 70-ci illərində Azərbaycan təsviri sənət sahəsində fərqlənənlər, dikte olunan mövzu, üslub ilə bərişmayanlar sırasında Səttar Bəhlulzadənin adını xüsusi olaraq qeyd etmək vacibdir. Axı, sənət tariximizdə onun yeri əvəzolunmazdır. Səttar Bəhlulzadə yaradıcılığı ilə yeni bir yolun, yeni üslubun başlanğıcı qoyulur.

Onun rəsmləri bizi öz sehrinə salır - bəs bu sehrin sirri nədədir? Xüsusi şövq və məhəbbətə fırçaya alınmış mənzərələrdə bizi valeh edən nədir? Səttar yaradıcılığının bədii məziyyətlərini izah etmək, şərh vermək o qədər də asan deyil.

Bu əsərlərə sadəcə olaraq baxmaq və dərin bir sükuta dalmaq kifayət edir. Azərbaycan təbiətinə məhəbbəti o qədər ülvə idi ki, hətta natürmortları da təbiət fonunda təsvir edirdi. Səttarın əsərləri lirizmlə zəngindir, eyni zamanda onlar kompozisiya tamlığı, mənə bitkinliyi, peşəkarlıq baxımdan kamilliyi ilə səciyyəlidir. O, həyatda gördüyü adillikləri daha da gözəlləşdirə bildirdi. Qeyri-adi ifadə vasitələri ilə rəssam vətəni bizə daha da yaxınlaşdırdı, sevdirdi. Səttar fırçasının qüdrətilə tə-

biət tamaşaçısı ilə həmsöhbətə çevrilir. Təkrarolunmaz rəng çalarları onlara romantik ovqat bəxş edir. Bu yolda poeziya rəngkarlıqla qoşa addımlayır. Azərbaycan təbiəti ilə üz-üzə, göz-gözə qalırıq, bir anlıq tənhalışıq, təcrid olunuruq, səsküylü dünyamızın qaçaqaçından, qovhaqovundan uzaqlaşırıq. Səttar vurğunluğu bizə də sirayət edir. Çəhrayı, mavi, füzəyəyi, sarı, yaşıl rənglər onun palitrasında neçə çalar qazanır - ətrafımızda hər şey gözəlləşir, gözümüz-könlümüz sevinir. Hüseyn Cavidin "Mənim tanrım gözəllikdir, sevgidir" ifadəsi ilə Səttar Bəhlulzadə yaradıcılığını xarakterizə etmiş olarıq.

S.Bəhlulzadənin əsərlərinə baxdıqda qeyri-ixtiyari özünə sual verirəm: "Necə olub ki, mən bu gözəlliyi görməmişəm" və tələsik gedib həmin məkana yenidən, başqa bir gözle - Səttar gözü, təbiətə vurğun sənətkar qəlbi ilə baxırsan. Bu bir həqiqətdir ki, Səttarın əsərlərinin səciyyəvi xüsusiyyəti olan vətən məhəbbəti tamaşaçıya da sirayət edir, ürəkləri rıqqətə gətirir. Fərqi yoxdur, bu tamaşaçı onun həmyerlisidir, ya da Azərbaycanı xəritədən və Səttarın lövhələrindən ilk dəfə olaraq tanıyan adi bir insan.

"Çiçəklənən heyva"

Bir dəfə xalq rəssamı Maral Rəhmanzadəyə hansı isə xarici ölkədə keçirilən sərgisi zamanı sual verirlər ki, doğrudanmı sizin xanımlar belə ucaboy və gözəldirlər? Səttar Bəhlulzadənin əsərlərində isə Azərbaycan bənzərsiz təbiətinin bütün əlvanlığı və əzəməti ilə təqdim olunur. Bu lövhələr qarşısından laqeyd ötüb keçmək olmur: onlar yalnız gözlərimizdə deyil, qəlbimizdə - ruhumuzda nəğilləşir, uzun müddət yaşayır. Axi, sənətkar özü valeh olmasa, başqasını da heyərləndirə bilməz. Səttarın əsl ustalığı onda idi ki, görüb-götürdüyünü mənalandıra bilirdi.

Səttar təəssürat rəssamı idi, əsərlərinin estetik məziyyətləri, poetik şərh hər kəsə aydındır, anlaşıqlıdır. Doğrudur, Səttar da bütün digər rəssamlar kimi əsərlərini çərçivəyə salırdı, lakin nədənsə bu əsərlərə baxanda tamaşaçıya elə gəlir ki, əsərlərin hüdudları sonsuzdur, sanki mənşə bitib-tükənmir, tamamlanmır, göz işlədikcə davam edir. Onun naturaya münasibəti fərddir, fərqlidir: hər bir tabloda təbiət canlanır, dilə gəlir: biz onu yalnız görmürük, eyni zamanda eşidirik - danışıq,

dərdləşirik, bölüşürük. Müəllifin ovqatı əsərdə əks olunur: bəzən kövrək lirizmi, bəzən incə, zərif duyğuları, bəzən də çılğınlığı ruhumuzda əks-səda doğurur. Düşünürəm ki, Səttar rəssam olmasaydı, mütələq ya şair, ya da bəstəkar olmalıydı. Rəssam kimi qüdrəti isə ondadır ki, təbiətin ecazkar hüsnü dilsiz-ağızsız tablolarında sanki şeir deyir, nəğmə oxuyur: söyüdlər pərişan saçlarını üzünə töküüb kədərinə gizlədir, çəsmələr həzin səslə zümrümə edir, özəmətli dağlar buludlar arasından boylanır, çiçəklər isə balaca qızlar kimi elə hey üzə gülür... Pənbə qar altından boylanıb şəhlərdən həmayil taxan, bəyaz köynək geymiş nərgizgülləri, körpə gözlərini gündən gizləyən bənövşələr, nazlı gəlinə bənzər lalələr, nizamli-nizamsız yaşıl dərələr, rəngdən-rəngə keçən də niz Səttarın fırçasıyla daha da gözəlləşirdi. Bu lövhələrə baxdıqca xəyalən özünü elə təbiətin qoynundaca hiss edirsən: çəmənlikdə aram-aram yeriyir, çəhrayı geyinmiş budaqlara heyranlıqla baxırsan; budaqlar isə artıq dünənki budaqlar deyil!

S.Bəhlulzadə sifarişlə işləmirdi. Onun sifarişçisi də, həmdəmi də ürəyi idi. O, heç zaman süni mövzular axtarmırdı, mövzu sarıdan da korluq-çətinlik çəkmirdi: mövzu onun ürəyində, ruhunda idi. Onu nəyə isə vadar etmək, yaxud necə deyərlər "boynuna qoymaq" mümkün deyildi. Sənət əqidəsi dəyişilməz idi. Nə "şanlı inqilabın zəfərlərini", nə partiya rəhbərlərinin obrazlarını, nə də "sosializmin qələbələrini" çəkmirdi, bir sözlə, heç bir lüzum görmürdü. Ürəyi nəyi istəyirdi, necə istəyirdi eləcə də sevə-sevə fırçaya alırdı. Onun yaradıcılıq üslubunu ən müxtəlif cərəyanlarla bağlamaq, "izm"lərlə izah etmək cəhdləri az olmayıb. Hamısı da əbəs - Səttar təkrarsızdır, öz üslubu, öz dəst-xətti, öz münasibəti ilə. O, heç kəsə müqayisə oluna bilməz... sadəcə olaraq bənzəri yoxdur!

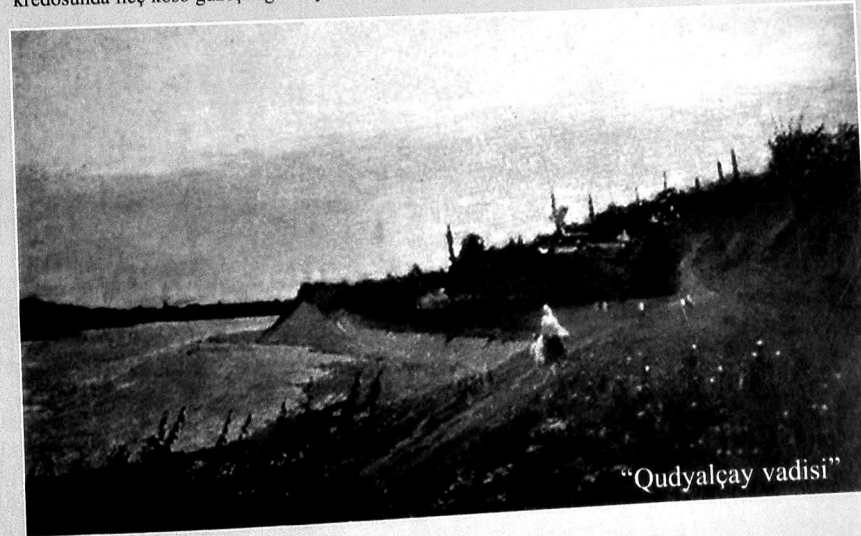
Səttar Bəhlulzadə xoşbəxt sənətkar idimi? Çağdaş günümüzdə bu suala birmənalı cavab vermək çox çətinidir. Onu çox yüksək qiymətləndirirdilər, hələ sağ ikən dahiliyini, istedadını etiraf edirdilər (tərifləri çox soyuqqanlıqla qarşılayırdı), eyni zamanda onu başa düşmür, üzə deməsələr də ürəklərində qəbul etmirdilər (əsərləri qınaq yeri idi - məsləhət yox, hətta "dərs" verirdilər).

1963-cü ildə xalq rəssamı adına layiq görülmüşdü, 1972-ci ildə Dövlət mükafatı laureatı adını almışdı. Əsərləri dövlət tərəfindən muzeylər və qalereyalar üçün alınır və aldığı qonorarını ürəyinin ona dediyi kimi xərcləyirdi: gənc rəssam dostunun qızına pianino alırdı, toya gedəcək digər dostuna kostyum bağışlayırdı, hətta dövlət tərəfindən ona ayrılmış mənzilini yeni ailə qurmuş gənc rəssama verirdi. Azərbaycanın bütün rəssamları arasında ən əliaçıq, ən səxavətli sənətkarın adını çəkməli olsaq, elə Səttar Bəhlulzadədən danışıraq. Əsərlərini böyük məmnuniyyətlə sənətinin aşıqlarına hədiyyə edirdi. Varı-yoxu həyat sevgisi, palitrası, rəngləri, fırçaları idi. Ümumiyyətlə, sənətkarın ən böyük xoşbəxtliyi odur ki, o öz hissləri, duyğuları ilə bölüşə bilir. Lakin bu xoşbəxtliyin özü belə tam halda deyil. O zaman ki, rəssam əsəri qarşısında imtahan vermiş kimi sinayıcı nəzərlərlə bir daha ona baxır, rəngə bulaşmış əllərini silərək fırçalarını yığışdırır - onun qəlbində qarşısızalmaz bir istək baş qaldırır: tamaşaçısının rəyini bilmək. Doğrudur, sənətkar iş prosesində heç zaman düşünür ki, kimsə qane etsin, razı salsın. Elə haqqında söz açdığımız Səttar Bəhlulzadənin də heç zaman heç kimdən heç bir təmənnası, umacağı olmayıb. Amma sənət kredosunda heç kəsə güzəştə getməyib.

Səttar tələsirdi, yaman tələsirdi. İstəməirdi ki, ürəyin arzusu ürəkə qala. Bütün hissi, duyğusu axıb dolmuşdu barmaqlarına (qismətmi, ya öz seçimi?!). Hər dəfə ruhunu dilə gətirən bir guşə görəndə sanki rənglər ilə söhbətləşirdi: lövhədə təsvir etdiyi qəlbini aynası idi, təbiətin yox! Səttar yorulmadan işləyirdi, hər dəfə bir dilbər guşənin saflığına vurulurdu və bu hissləri rənglərlə bölüşürdü: qəlbini palitrasında təbiət rəngdən-rəngə keçir, min çalara düşürdü. Milli ovqat üstə köklənmiş, miniatür sənətindən bəhrələnmiş, müasir rəssamlıq məktəbinin zəngin ənənələrini mənimsəmiş Səttar yaradıcılığı, Səttar istedadı əsl Allah vergisi idi!

Səttar həyatda tənha idi və onun ürəyindəki həyat eşqini, gözəllik sevgisini sortləşdirməyən bu tənhalıqla barışa bilmədi. Lakin o tək deyildi. Həyatsevərliyi onu dostların, sənətsevərlərin daim əhatəsində saxlayırdı. Dünyadan rəncidə olmayan sənətkarın həmdəmi elə dünyanın özü idi - Səttarın gözlərinə hopan, titrək barmaqları ilə ağ kətan üzərinə köçürə bildiyi, rənglərdə əbədiləşdiriyi al rəngli sübh şəfəqi, möhtəşəm Abşeron qalaları, doğma Əmircanın qürub çağı, əlçatmaz Xinalıq kəndi, Quba, Naxçıvan, Şuşa...bir sözlə, Vətən!

Bəzən görkəmli tişə ustası Ömər Eldarovun

"Qudyalçay vadisi"

"Xımalıq"

ağacdan yonub hazırladığı Səttar obrazı qarşısında dayanıb bir uşaq həvəsiylə "təbiət nəğməkarına" sual üstündən sual verməyim gəlir: "Məcnun" ulvi məhəbbətin təkrarolunmaz rəmzidir. Bəs niyə rənglərin ustası kırıqları ilə baxışlarını gizləyən pəjmürdə görkəmli Məcnunu ağ - qara rənglərlə çəkib? "Kəpəzin göz yaşları" içində ona dediyi derdi nəymiş? Bəs "Torpağın arzusu"nu ona kim pıçıldadı? Torpağın ürək döyüntülərini eşitmək ona necə nəsib olub? Görəsən bu düzənlər, bu dağlar nə üçün belə darıxır, bu sükut nə deyir?

Həyatının ən təzadlı anlarını - sənət sevincini, kədəri, yuxusuz gecələri əvəzləyən sənətkar tapıntısından qəlbini qanadlandıran vaxtları necə təsvir etmək olar?

Gördüyü gözəllikləri yaradıcılıq süzgecindən keçirərək kətan üzərinə köçürmüş sənətkar haqqında yazımı necə bitirəcəyimi düşünürkən əvvəlcə "Səttar Bəhlulzadə zəngin və mənalı ömür yaşamışdı" cümləsini yazdım və tez də qəraladım. Axı bizə kənardan uzun və zəngin görünən ömür, bəlkə də Səttar üçün bir an təsirilə ötüb keçib. Bir insan qəlbindəki hiss və həyəcanları, istək və arzuları bilmək heç zaman mümkün olmayıb. "Mənalı" sözü də bir qədər sadəlvəh ifadədir. Əgər

ömür sənətə həsr olunubsa, o, mənasız ola bilməz. Hər hansı sahədə könülsüz işləmək olar, sənətdə isə bu mümkün deyil. Necə yazım ki, "yaşamışdı"? İnsanlara estetik fərəh, gözəllik duyğusu bəxş etmiş neçə-neçə əsərdə onun nəfəsi, əllərinin hərəkəti əbədi yaşayır. Əsərləri sərgi salonlarını və muzeyləri bəzəyən, ürəklərdə dərin iz qoymuş sənətkar bu gün də yaşamırmı?

● Elmira QASIMOVA

P.S. Söhbətimi şairə Mədinə Gül-günün "Dünyamızın sabahı" adlı şeiri ilə bitirmək istəyirəm:

*Yer üzündə Səttar qalacaq
Dünyamızı bəzəyən Səttar,
Səttar yaradını sevirəm!
Torpağın qışını, baharını,
Geniş asimanda quşlarla yanaşı qanad çalan,
Ümid dolu, arzusu dolu nəğmələri
Yaşadan Səttar.
Sənəti yaşadan sevirəm!*